

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, työsopimuslain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, työsopimuslain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi (HE 129/2021 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitussihteeri Annika Juurikko, sosiaali- ja terveysministeriö
- lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- opetusneuvos Tarja Kahiluoto, opetus- ja kulttuuriministeriö
- opetusneuvos Kati Costiander, Opetushallitus
- opetus- ja kulttuuriyksikön johtaja Terhi Päivärinta, Suomen Kuntaliitto
- lakimies Eija Mali, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- erityisasiantuntija Auli Setälä, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- varhaiskasvatuksen asiantuntija Merja Korhonen, Suomen Vanhempainliitto ry
- varhaiskasvatuksen asiantuntija Jaana Lahdenperä-Laine, Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto VOL
- puheenjohtaja Anitta Pakanen, Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto VOL

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Esityksellä toteutetaan pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukainen perhevapaa uudistus. Uudistuksen tavoitteena on lisätä vanhempainvapaiden ja lasten hoitovastuun jakautumista nykyistä tasaisemmin molempien vanhempien kesken. Tavoitteena on myös lisätä erilaisten perhemuotojen tasa-arvoista kohtelua vanhempainpäiväraha järjestelmässä. Ehdotetuilla muutoksilla pyritään lisäämään järjestelmän joustavuutta huomioiden perheiden erilaiset tarpeet vapaiden

Valiokunnan lausunto SiVL 19/2021 vp

ja päivärahojen käytössä. Valiokunta korostaa, että muutoksen toteutumista tulee seurata ja arvioida.

Valiokunta pitää tärkeinä edellä mainittuja tavoitteita ja korostaa uudistuksen toteuttamisen tukemista riittävin toimenpitein, jotta esityksen tavoitteet edistää osaltaan lasten ja perheiden hyvinvointia saavutetaan mahdollisimman hyvin. On tärkeää, että uudistuksen myötä yhdenvertaisuus erilaisten perheiden kesken toteutuu nykyistä paremmin.

Esitetty uudistus tukee tasavertaista vanhemmuutta, kun etuuksien sitominen sukupuoleen poistuu. Tällä hetkellä äidit käyttävät noin 90 prosenttia vanhempainpäivärahoista, ja toivottavaa on, että ehdotettu perhevapaajärjestelmä houkuttelee isiä käyttämään perhevapaita nykyistä enemmän.

Ehdotettu uudistus on tarpeellinen, mutta valiokunta pitää tärkeänä jatkaa lasten kotihoidon tuen kokonaisuuden uudistamista kiinnittäen huomiota muun muassa siihen, miten tukijärjestelmä edistää lasten koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista. Tätä koskevia näkökohtia tuodaan esille jäljempänä tässä lausunnossa.

Valiokunta pitää ehdotettua omaishoitovapaata positiivisena uudistuksena. Viiden päivän palkaton omaishoitovapaa helpottaa työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista tilanteissa, joissa työntekijän omaiset ja läheiset kaipaavat apua oman toimintakykynsä alenemisen vuoksi. Uudistusta toimeenpantaessa on tarpeen kiinnittää huomiota siihen, että lisääntyvä perhevapaiden jaksottaminen sekä uusi omaishoitovapaa voivat aiheuttaa lisääntyvää rekrytointia ja uudenlaista töiden järjestelyjä. Kasvatus- ja opetusalan työtehtävissä lyhytkin poissaolo edellyttää sijaisen palkkaamista. Kelpoisten sijaisten saaminen opetustehtäviin on usein haasteellista. Sijaisten puute ja vaihtuminen sekä jatkuva rekrytointi kuormittavat niin esihenkilöitä kuin työntekijöitä.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettaviksi useita eri lakeja, joista sivistysvaliokunnan toimialaa koskevat lähinnä varhaiskasvatuslaki sekä laki varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista.

Valiokunta painottaa lapsen edun huomioon ottamista kaikissa lapsia koskevissa päätöksissä ja toimissa. Saadun asiantuntijalausunnon mukaan ehdotettu perhevapaaudistus tukee lähtökohtaisesti hyvin YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisia velvollisuuksia edistää lasten oikeuksia ja hyvinvointia varhaislapsuudessa.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuslakiin ehdotetaan tehtäviksi muutokset, jotka ovat tarpeen perhevapaaudistusta koskevien säännösmuutosten vuoksi. Hallituksen esityksessä varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksulain muutosten tarkoituksena on tukea vanhempainvapaiden käytön joustavoittamista, mutta kuitenkin siten, että varhaiskasvatuksen lakisääteliset tavoitteet ja henkilöstömitoitukset toteutuvat. Valiokunta korostaa, että lasten ja perheiden näkökulmasta on tärkeää, että vanhempainvapaat ja varhaiskasvatuksen palvelut muodostavat joustavan ja yhtenäisen kokonaisuuden.

Valiokunnan lausunto SiVL 19/2021 vp

Varhaiskasvatuspaikan säilyminen. Valiokunta pitää hyvänä, että uudistuksessa turvataan lapsen varhaiskasvatuspaikan säilyminen vanhempainrahajakson aikana. On tärkeää, että lapsi saa jatkaa samassa varhaiskasvatuspaikassa, vaikka vanhemmat käyttävät vanhempainvapaitaan vielä sen jälkeen, kun lapsi on aloittanut osallistumisensa varhaiskasvatukseen. Tämä mahdollisuus tukee osaltaan turvallisten ihmissuhteiden jatkuvuutta, millä on tärkeä merkitys lasten hyvinvoinnin tukemisessa.

Varhaiskasvatuksen lapsiryhmien pysyvyys tukee lasten vertaissuhteita ja osallisuutta. Saadussa asiantuntijaselvityksessä on tuotu esille lapsiryhmiä koskevia ongelmia, joilla on varhaiskasvatuksen laatua heikentävä vaikutus. Tutkimustiedon mukaan lapsiryhmät voivat olla kokoonpanoiltaan moninaisia ja lasten vaihtuvuus ryhmissä on lisääntynyt. Nämä tekijät ovat haasteellisia paitsi lasten hyvinvoinnin myös varhaiskasvatuksen henkilöstön kannalta. Valiokunta korostaa, että varhaiskasvatuksen lapsiryhmien muodostamisessa tulee kiinnittää huomiota lasten hyvinvoinnin turvaamiseen sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön työssä jaksamiseen.

Asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille, että hallituksen esityksestä ei riittävän selkeästi ilmene, pysyykö lapsen varhaiskasvatuspaikka samassa tutussa ryhmässä vai voiko paikan säilyminen tarkoittaa kunnan sisällä olevaa muuta varhaiskasvatuspaikkaa. Vaarana on, että lapsi saattaa joutua vaihtamaan jopa päiväkotia varhaiskasvatukseen palatessaan, jolloin pysyvät ihmissuhteet eivät välttämättä näin säily. Epäselvyyttä on aiheuttanut myös se, mitä 13 viikon yhtäjaksoisella poissaololla varhaiskasvatuspaikan säilyttämistä koskevassa säännöksessä tarkoitetaan: täyttykö yhtäjaksoisuuden vaatimus sillä, että vanhempi esimerkiksi pitää vanhempainvapaata 13 viikon jakson aikana kaksi päivää viikossa? Valiokunta painottaa, että uudistuksen tulee tukea lapsen edun toteutumista myös päiväkotiin paluun yhteydessä. On tärkeää, että muutoksista annetaan riittävä ja selkeä ohjeistus sekä varhaiskasvatuksen järjestäjille että lasten vanhemmille.

Valiokunta tunnistaa sen, että palvelujen joustavuus perheiden tarpeiden näkökulmasta voi olla kuntien kannalta haastavaa, mutta pitää joustavuutta tärkeänä. Tämän vuoksi on tärkeää, että lasten poissaolot pystytään suunnittelemaan ennakkoon riittävän tarkasti, jotta varhaiskasvatuksen järjestäjä pystyy huolehtimaan suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen ja säädetyn henkilöstömitoituksen toteutumisesta sekä henkilöstön työvuorojen laatimisesta ajoissa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön riittävyys. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota varhaiskasvatuksen henkilöstön riittävyden haasteeseen. Siihen liittyvät kysymykset muun muassa varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen aloituspaikoista, joita asiantuntijakuulemisessa esitetyn arvion mukaan tarvitaan lisää, sekä henkilöstömitoituksista.

Valiokunta on aikaisemmassa mietinnössään (HE 249/2020 vp — SiVM 1/2021 vp) tuonut esille varhaiskasvatuksen henkilöstömitoituksiin liittyviä haasteita. Valiokunta edellä mainitussa mietinnössään toteamansa uudistaen katsoo, että jatkossa on hyvä arvioida mahdollisuutta selkeyttää lainsäädännössä osapäiväisten (alle 5 tunnin osallistuminen) ja samaa paikkaa käyttävien osapäiväisesti osallistuvien lasten määritelmää. Tarpeellista on myös arvioida sitä, tarkastellaanko suhdeluvun toteutumista esim. toimipaikka-, ryhmä- tai päiväkotikohtaisesti. Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että erillisen, enintään viisi tuntia varhaiskasvatuksessa olevien yli kolmevuotiaiden lasten suhdeluvun tulisi olla sama kuin muilla lapsilla. Sen toteuttaminen maksaa hallituksen esityksen (HE 249/2020 vp) arvion mukaan 44 miljoonaa euroa.

Valiokunnan lausunto SiVL 19/2021 vp

Kustannusvaikutukset

Hallituksen esityksessä (s. 66) on arvioitu, että vanhempainvapaiden tuomat kustannussäästöt sekä joustojen aiheuttamat lisäkustannukset menevät tasan eikä julkiselle taloudelle aiheudu varhaiskasvatuksen osalta kustannussäästöjä tai uusia kustannuksia. Saadussa asiantuntijalausunnossa on kiinnitetty huomiota siihen, että hallituksen esityksessä lähdetään oletuksesta, että isät eivät tule käyttämään laajasti heille kiintiöityjä vapaita ja että jos isät tulevat toimimaan toisin kuin hallituksen esityksessä on arvioitu ja lisäävät heille kiintiöidyn vapaan käyttöä, uudistuksen kustannukset ovat arvioitua suuremmat.

Asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille myös, että muutos voi lisätä pienten lasten varhaiskasvatuspalvelun käyttöä ja varhaiskasvatukseen osallistumisen jaksottaisuutta riippuen siitä, miten perheet vanhempainrahapäiviä ja lapsen kotona hoitamiseen kotihoidon tukea käyttävät. Vauvaikäisten lasten palvelun järjestämisen on katsottu lisäävän kustannuksia muun muassa vauvojen hoidon tarpeen mukaisten tilaratkaisujen vuoksi.

Valiokunta painottaa, että uudistuksen aiheuttamiin muutoksiin ja kustannuksiin varhaiskasvatuksessa tulee varautua riittävin taloudellisin resurssein.

Kotihoidontukijärjestelmä ja lapsen koulutuspolku

Hallituksen esityksen mukaan oikeus kotihoidon tukeen voi alkaa jo ennen lapsen varhaiskasvatusoikeuden alkamisikää. Ehdotus on tarkoituksenmukainen, mutta siitä puuttuu kotihoidon tuen kokonaisvaltainen tarkastelu, jossa arvioitaisiin esimerkiksi sitä, miten kotihoidon tukijärjestelmä parhaalla mahdollisella tavalla edistäisi lasten koulutuspolun turvaamista jo varhaiskasvatuksessa.

Asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille, että muun muassa maahanmuuttajataustaiset heikossa sosioekonomisessa asemassa olevat vanhemmat hoitavat lapsiaan kotihoidon tuella huomattavasti useammin ja pidempään kuin muu väestö. Edellä tarkoitettujen perheiden lapset eivät osallistu varhaiskasvatukseen, vaikka se olisi näiden lasten kannalta tärkeää. Riittävän varhain aloitettu varhaiskasvatukseen osallistuminen tukee ja edistää kielenkehitystä sekä koulutusjärjestelmään ja yhteiskuntaan integroitumista.

Erityiseen asemaan lapsen kotihoidon tuki nousee siksi, koska sen saamisen ehtona on, ettei lapsi ole varhaiskasvatuksessa. Lähtökohtana kuitenkin tulee olla, että kaikkien lasten oikeuksia ja mahdollisuuksia osallistua varhaiskasvatukseen vahvistetaan. Tukien ei tule ohjata perheitä jättämään lastaan varhaiskasvatuksen ulkopuolelle, mitä voi tapahtua erityisesti lapsen kotihoidon tuen sisaruslisän sekä osassa kuntia kotihoidon kuntalisien saamisen ehtojen vuoksi.

Lapsiperheille suunnattava tiedottaminen ja neuvonta varhaiskasvatuksen eri mahdollisuuksista, mukaan lukien osa-aikainen varhaiskasvatus, on tärkeää. Tietoa on luonteva jakaa esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvoloissa, joissa voidaan kannustaa myös tasa-arvoiseen vanhemmuuteen. Eri-tyistä huomiota on kiinnitettävä eri kieli- ja kulttuuritaustaisille perheille tiedottamiseen.

Valiokunnan lausunto SiVL 19/2021 vp

Valiokunta painottaa, että varhaiskasvatuksen laadun kehittamisestä ja ylläpitämisestä tulee huolehtia. Laadukkaalla varhaiskasvatuksella on suuri merkitys vanhemmille heidän pohtiessaan sopivinta tapaa lapsensa varhaiskasvatukseen osallistumiseksi sekä työn ja vanhemmuuden yhteensovittamiseksi.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 11.11.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Marko Asell sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Ville Kaunisto kok
jäsen Hilikka Kemppi kesk
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Pirkka-Pekka Petelius vihr
jäsen Sofia Vikman kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen

Valiokunnan lausunto SiVL 19/2021 vp
Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Käsiteltävällä esityksellä toteutetaan pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukainen perhevapaauudistus. Uudistuksen tavoitteena on lisätä vanhempainvapaiden ja lasten hoitovastuun jakautumista nykyistä tasaisemmin molempien vanhempien kesken. Tavoitteena on myös lisätä erilaisten perhemuotojen tasa-arvoista kohtelua vanhempainpäiväraahajärjestelmässä.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä pitää lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistämistä tärkeänä tavoitteena. Katsomme kuitenkin, ettei perheiden yhdenvertaisuutta pidä pyrkiä edistämään perheiden valinnanvapautta rajoittamalla.

On epäselvää, saavuttaako esitys tavoitteitaan isien käyttämien vapaiden lisäämisessä. Se kuitenkin rajoittaa perheiden valinnanvapautta kiintiömällä suurimman osan 160 vanhempainrahopäivästä toiselle vanhemmista. Asiatuntijalausuntojen mukaan esityksestä seuraa merkittäviä haasteita varhaiskasvatuksen järjestäjille sekä mahdollisia uusia kustannuksia julkiselle taloudelle.

Vaikka esityksestä puuttuu maininta kotihoidon tuen kokonaisvaltaisesta tarkastelusta, sivistysvaliokunta toteaa lausunnossaan, ettei tuen tule ohjata perheitä jättämään lastaan varhaiskasvatuksen ulkopuolelle. Valiokunnan mukaan tätä tapahtuu erityisesti kotihoidon tuen sisaruslisän sekä osassa kuntia maksettavan kotihoidon kuntalisän johdosta.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, ettei kotihoidon tukea ja päivähoitoa pidä asettaa vastakkain. Keskeistä on tukea perheiden valinnanvapautta. Tässäkin tapauksessa vanhemmat tietävät parhaiten, mikä heidän lapsilleen sopii.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 11.11.2021

Sanna Antikainen ps
Ari Koponen ps